УДК 796

DOI 10.32840/1992-5786.2019.63-1.9

О. М. Захаровастарший викладач кафедри управління фізичною культурою та спортом
Національного університету «Запорізька політехніка»**С. В. Сметанін**старший викладач кафедри управління фізичною культурою та спортом
Національного університету «Запорізька політехніка»

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗНАЧЕННЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО ПІДХОДУ У ФОРМУВАННІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ

У сучасних соціально-економічних умовах постійно зростає важливість гнучкої підготовки фахівців, які є творчими мислителями та володіють теоретичними й практичними знаннями в різних галузях. Таким чином, розширення міждисциплінарних освітніх програм є перспективним напрямом професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема й фахівців із фізичного виховання та спорту. Насамперед формування міждисциплінарних програм має ґрунтуватися на принципі інтеграції різних галузей і напрямів підготовки.

Відповідно до спеціальних і наукових джерел сучасний стан фізичного виховання та спорту характеризується новими формами розвитку, просуванням спортивних і рекреаційних послуг, інтенсивним розвитком інноваційних технологій та висококонкурентним ринком праці. З іншого боку, ринок праці страждає від нестачі кваліфікованих фахівців. Зазначене зумовлює потребу у впровадженні нових вимог до підготовки випускників вищих навчальних закладів.

Учені розрізняють сім ключових компетентностей: здатність до навчання, культурну, громадську, ділову, соціальну, інформаційну та охоронну компетентності.

У контексті формування здоров'язбережувальної компетентності важливість професійно орієнтованих дисциплін не викликає сумнівів. Дисципліни професійної та практичної підготовки не лише поєднують знання та навички, отримані під час вивчення фундаментальних і професійно розроблених курсів, а й завершують формування професійної компетентності в освітньому просторі університету. Крім того, вони визначають напрям подальшого професійного розвитку, формують готовність до виконання певних соціальних завдань у межах майбутньої професії.

У статті розглянуто значення міждисциплінарного підходу з метою формування здоров'язбережувальної компетентності в процесі викладання фундаментальних і загальнопрофесійних дисциплін у закладі вищої освіти. Визначено значущість професійно спрямованих дисциплін у контексті процесу формування здоров'язбережувальної компетентності, а також звернено увагу на відсутність єдиного формулювання понять «компетентність» і «компетенція».

Ключові слова: професійна освіта, міждисциплінарний підхід, компетентність і компетенція, здоров'язбережувальна компетентність, підготовка майбутніх фахівців.

Актуальність. Розвиток сучасного суспільства диктує вітчизняній педагогіці принципи, на основі яких визначається напрямок процесу модернізації української освіти, як процесу, що відбиває загальнонаціональні інтереси, державні пріоритети та світові тенденції, природним чином визначаючи нові соціальні вимоги до системи освіти, в тому числі вимоги щодо здоров'язбереження.

У сучасних соціально-економічних умовах актуальним завданням є підготовка універсальних фахівців, тобто фахівців творчо мислячих, що володіють ефективною методологією науково-дослідницької та практичної діяльності на рубежі галузей знань. У зв'язку з цим, ми вважаємо, що перспективним напрямком розвитку системи професійної підготовки майбутніх фахівців,

зокрема майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту, стає розширення міждисциплінарних освітніх програм з урахуванням здоров'язбережувальної компетентності.

На думку вчених, складання міждисциплінарних освітніх програм має ґрунтуватися, насамперед, на принципах інтеграції змісту освіти в різних предметних областях або напрямках підготовки [1]. Така інтеграція може бути для одного освітньо-кваліфікаційного рівня в межах освітніх програм, які стосуються різних предметних галузей знань. Водночас основною метою таких програм має бути розширення фундаментальної підготовки випускників вузів, формування не тільки основних, але й додаткових компетенцій, необхідних для вирішення комплексних фундаментальних

і прикладних завдань на межі суміжних галузей знань.

У зв'язку з цим, **метою статті** стало визначення принципів міждисциплінарного підходу у формуванні здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту.

Виклад основного матеріалу. В джерелах спеціальної та наукової літератури визначено, що сучасний стан галузі фізичного виховання та спорту характеризується розвитком і популяризацією нових форм фізкультурно-оздоровчих послуг, інтенсивним розвитком інноваційних технологій, високою конкуренцією на ринку праці та одночасно недоліком висококваліфікованих фахівців. Вищезазначене свідчить про те, що з'явилися нові вимоги до випускників вищих навчальних закладів. А саме: здатність до самостійного розвитку та вдосконалення професійно важливих вмінь і якостей, творчий підхід у вирішенні професійних завдань, здатність до переорієнтації професійної діяльності залежно від умов ринку тощо [2].

Як стверджують науковці, проблемою змісту сучасної освіти, що отримують студенти у вищих навчальних закладах, не може бути визначений та остаточно обсяг матеріалу з будь-якої дисципліни. Необхідно припускати поряд з трансляцією важливих для майбутньої професійної діяльності спеціальних знань, які пов'язані з майбутньою професією, наявність інших засобів формування особистості, яка повинна бути здатна аналізувати, синтезувати та застосовувати на практиці форми теоретичного мислення та практичних дій, що являються адекватними сучасному періоду життя, у тому числі, сприяти формуванню потреби у здоров'язбереженні, тобто потреби вивчати та займатися як власним здоров'ям, так і здоров'ям оточення [6].

Компетентії, які представлені у вимогах до вищої професійної освіти за напрямом «Фізичне виховання» мають міждисциплінарний характер. Це зумовлено специфікою майбутньої професії, яка передбачає в практичній діяльності визначення та обґрунтування прийнятих рішень з позицій психолого-педагогічних і медико-біологічних наук. Дії фахівця галузі «Фізичне виховання і спорт» повинні базуватися на засадах дидактики та теорії та методики фізичної культури та спорту, відповідати фізіологічним закономірностям організму людини, бути доцільними з економічної точки зору [2].

Аналіз науково-методичної літератури в галузі професійної освіти показав, що під час підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання забезпечення міждисциплінарного характеру у формуванні компетентностей випускників, буде більш ефективним, якщо використовувати уніфікований підхід до послідовності досліджуваного матеріалу в поєднанні з впровадженням інноваційних форм

навчання під час вивчення професійно-спрямованих дисциплін [2; 8].

За даними наукової літератури було визначено, що в результаті реалізації міжпредметних зв'язків у студентів виробляються вміння узагальнювати та систематизувати отримані знання. За умови дотримання певного алгоритму навчання викладений матеріал запам'ятовується досить осмислено та в більшому обсязі. Водночас використання таких дидактичних принципів, як систематичність і послідовність дозволяє за менший час досягти більш значних результатів в процесі навчання.

Також дослідники стверджують, що компетентнісний підхід передбачає особистісно-зорієнтоване навчання, яке спрямоване на підготовку такого випускника вищого навчального закладу, який буде здатним виробляти пошук самостійно та творчо вирішувати професійні завдання. У зв'язку з цим зазначається, що одним з основних шляхів вдосконалення освітнього процесу під час підготовки кадрів за напрямом «Фізичне виховання» повинно бути використання активних форм роботи студентів міждисциплінарного характеру. Це пояснюється ствердженням, що міжпредметні зв'язки дозволяють формувати та оцінювати професійні компетенції майбутніх фахівців в аспекті різних дисциплін [5; 11].

Наступність у вивченні програмного матеріалу слід забезпечувати з допомогою складання навчальних програм, орієнтованих на послідовність і взаємодоповнюваність проходження дисциплін професійного циклу та використання матеріалу загальнотеоретичних, медико-біологічних, психолого-педагогічних дисциплін. Перелік розділів предметів, що вивчаються повинен відповідати змісту компетенцій, які формуються [7].

Міждисциплінарний підхід зумовлює результати навчання під час оцінки професійних компетенцій стосовно вмінь використовувати знання дисциплін професійного циклу з метою обґрунтування педагогічних рішень, які приймаються майбутніми фахівцями.

В останні роки в численних наукових публікаціях представників інноваційних концепцій вищої професійної освіти у визначенні мети навчання студентів у вузі системоутворюючою категорією виступає поняття «компетентність», що включає до свого складу професійно-діяльнісний, соціально-комунікативний та особистісний складники [5; 7].

Навчання на основі принципів компетентнісно-орієнтованої освіти являється процесом набуття досвіду, завдяки якому можливе розв'язання практико-орієнтованих проблем на наступному етапі соціалізації – етапі професійної праці. Тому компетентнісний підхід не відкидає, а доповнює знанієво-центричну парадигму освіти.

У літературі можна зустріти визначення професійних, загальних або ключових, академічних і тому подібних компетенцій. Якщо предметні компетенції визначаються специфічними вимогами галузі знань, то ключові – вимогами, які можуть становити частину або бути загальними для будь-якої з наявних ступенів вищої освіти.

Наукові дослідження доводять, що ключові компетентності надпредметні та міждисциплінарні; вони можуть бути застосовані в різних ситуаціях і не тільки у навчальних закладах, але й в професійній діяльності. Вони вимагають значного інтелектуального розвитку та являються багатовимірними [9].

Згідно з новими стандартами освіти в нашій державі в результаті навчання студенти повинні опанувати компетенціями, тобто здібностями вирішувати професійні завдання в заданих умовах, а система освіти зможе вдосконалювати систему підготовки фахівців та більш оперативно реагувати на запити ринку праці.

В результаті аналізу наукової літератури можна зробити наступний висновок – більшість авторів єдині у ствердженні, що компетентністю не можна «володіти» – це не сума чогось, що можна освоїти як, наприклад, суму знань, умінь і навичок. Однак компетентність потрібно формувати в процесі освоєння будь-якого виду діяльності. Також вона може проявлятися в результатах, тобто у визначенні того, наскільки успішною буде майбутня професійна діяльність, до якої студент готується.

В літературних джерелах визначено, що ключові компетенції – це те, що дає ключ до становлення компетентності. Якщо ці ключові компетенції сформовані, це означає, що у майбутнього фахівця є ресурс досягнення високого рівня компетентності в будь-якому виді діяльності. Формування цього ресурсу є головною метою компетентнісного підходу [7].

Необхідно зазначити, що особливість педагогічних цілей з розвитку компетенцій полягає в тому, що вони формуються не у вигляді дій викладача, а у вигляді професійних умінь і практичних навичок студента.

Тоді як формування компетентностей вимагає створення певних навчальних ситуацій, які можуть бути реалізовані в спеціальних навчальних середовищах, що дозволяють викладачеві моделювати та здійснювати ефективний контроль за діяльністю студента в певному середовищі.

Отже, формування необхідної компетентності може бути високоефективним за умови використання міждисциплінарних зв'язків тому, що кожна компетенція випускника повинна забезпечуватися певним набором дисциплін і практик, об'єднаних у відповідні модулі, а зміст модулів – повністю відповідати рівню придбаних компетенцій.

Застосування міждисциплінарного підходу сприяє вирішенню низки актуальних завдань щодо вдосконалення підготовки бакалаврів зокрема бакалаврів за напрямом «Фізичне виховання». Під час його реалізації студенти інтегрують матеріал фахових дисциплін, набувають навички майбутньої практичної діяльності та розвивають здібності до самостійної продуктивної роботи. Професійна діяльність майбутнього фахівця в галузі фізичного виховання вимагає творчого підходу щодо досягнення поставлених завдань. Це зумовлено особливостями галузі, де як об'єкт професійної діяльності виступає людина, в роботі з якою необхідний облік індивідуальних особливостей, принципів здоров'язбереження та інноваційні рішення.

Автори, які вивчали тлумачення поняття «компетентність» пропонують розподіл компетентностей за сферами діяльності, серед яких повинна бути представлена компетентність у побутовій сфері, яка включає аспекти власного здоров'я.

З огляду на те, що компетенції – це «деякі внутрішні, потенційні, приховані психологічні новоутворення: знання, уявлення, програми (алгоритми) дій, системи цінностей та відносин, які потім виявляються в компетентності людини», І.А. Зимня виділяє 10 основних компетенцій, серед яких компетенції, що стосуються самої людини як особистості, суб'єкта діяльності та спілкування. У такий спосіб виділяється здоров'язбережувальна компетенція, яка включає знання та дотримання норм здорового способу життя, знання про небезпеку куріння, алкоголізму, наркоманії, СНІДу; знання та дотримання правил особистої гігієни; фізичну культуру людини, свободу та відповідальність вибору способу життя [3; 4].

Водночас А.В. Хуторський, ґрунтуючись на головних цілях освіти, структурному поданні досвіду особистості та соціального досвіду, а також основних видах пізнавальної діяльності, що дозволяють опановувати соціальним досвідом, отримувати навички життя та практичної діяльності в сучасному суспільстві, виділяє сім груп ключових компетенцій, серед яких компетенції особистісного самовдосконалення. Зазначені компетенції спрямовані на освоєння способів фізичного, духовного та інтелектуального саморозвитку, емоційної саморегуляції та самопідтримки; розвиток особистісних якостей, необхідних сучасній людині, на формування психологічної грамотності, культури мислення та поведінки. Тобто здоров'язбереження є основою вказаної компетенції [10; 11].

Також сім ключових компетентностей визначили українські вчені – це уміння вчитися, загальнокультурна, громадянська, підприємницька, соціальна, з інформаційних і комунікаційних технологій та здоров'язбережувальна [2, 5].

Здоров'язбережувальна компетентність, на їх думку, передбачає збереження власного фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я та здоров'я свого оточення.

Розглядаючи педагогічний процес формування здоров'язбережувальної компетентності у студентів вищого навчального закладу з точки зору компетентнісного підходу, можна зробити висновок, що цей процес визначається як дією загальних принципів педагогічного процесу, так і наявністю певних дидактичних умов, які враховують специфіку майбутньої професійної діяльності студентів та їх особистісні якості.

Слід зазначити, що питанням формування здоров'язбережувальної компетентності та її окремих компонентів в процесі викладання фундаментальних і загальнопрофесійних дисциплін присвячені багато досліджень, проте глибина опрацювання вищеназваної проблеми в процесі викладання спеціальних дисциплін залишається недостатньою.

Висновки та пропозиції. Отже, значущість міждисциплінарного підходу під час вивчення професійно-спрямованих дисциплін в контексті процесу формування здоров'язбережувальної компетентності не викликає сумнівів. Це пояснюється тим, що дисципліни циклу професійної та практичної підготовки не тільки інтегрують знання, вміння та навички, отримані під час вивчення фундаментальних і професійно-спрямованих дисциплін, завершують процес формування професійної компетентності в освітньому просторі вузу, а й задають напрямки подальшого професійного розвитку, формують готовність до виконання певних соціальних завдань в рамках майбутньої професійної діяльності.

Список використаної літератури:

1. Междисциплинарная опережающая непрерывная подготовка профессиональных кадров в условиях интеграции образования, науки и производства: педагогические условия / Т.М. Давыденко, М.И. Ситникова. *Перспективы науки*. 2012. № 3 (30). С. 27–33.
2. Демінська Л.О. Практика використання міжпредметних зв'язків у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури. *Збірник наукових праць Львівського державного інституту фізичної культури*. Львів, 2003. С. 140–142.
3. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия. Москва : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2006. 40 с.
4. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования. *Высшее образование сегодня*. 2003. № 5. С. 34–42.
5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи. *Бібліотека з освітньої політики* / під заг. ред. О.В. Овчарук. Київ : К.І.С., 2004. 112 с.
6. Ковалів Ж.В. Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів гуманітарних дисциплін : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2005. 208 с.
7. Микитюк С.О. Реалізація підходу в системі педагогічної підготовки майбутніх учителів: світовий досвід. *Теорія та практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2013. № 4. С. 98–104.
8. Нагорна Н.В. Формування у студентів понять компетентності й компетенції. *Виховання і культура*. 2007. № 1-2 (11-12). С. 266–268.
9. Химинець В. Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя. Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти. URL: <http://zaknppro.org>. 0-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49.
10. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы. *Народное образование*. 2009. № 2. С. 58–64.
11. Хуторской А.В. Компетентностный подход в обучении : научно-методическое пособие. Москва : Издательство «Эйдос» ; Издательство Института образования человека, 2013. 73 с.

Zakharova O., Smetanin S. Interdisciplinary approach to formation of health saving knowledge among future experts in physical education and sport

In the contemporary social and economic conditions, the importance of flexible specialists' preparation, who are creative thinkers and have proficient theoretical and practical knowledge in the boundaries of different fields of knowledge, is constantly growing. Thus, the promising trend of the professional training of future specialists, in particular, experts in physical education and sport, is the expansion of interdisciplinary educational programs. Primarily, the formation of the interdisciplinary programs should be based on the integration principle of different training areas and fields.

According to special and scientific sources, the current state of physical education and sport is characterized by new forms of sports and recreation services development and promotion, innovative technologies intensive development as well as highly competitive labor market. On the other hand, the labor market suffers from the lack of qualified specialists. Abovementioned shows that there is the need for implementation of new requirements for university graduates' training.

Scholars differentiate seven key competences. They are the ability to learn, cultural, civic, business, social, IT and health saving competence.

The importance of professional-oriented subjects in the context of forming health saving competence is beyond doubt. The disciplines of professional and practical training do not only integrate knowledge and skills obtained in the study of fundamental and professionally designed courses, they complete the formation of professional competence in the educational space of the university. Furthermore, they set the direction for further professional development; form the readiness to perform certain social tasks within the future profession.

Key words: *professional development, higher educational establishment, expertise, competence, health saving competence, health saving expert knowledge, future specialists training.*